

Poziční dokument Rekonstrukce státu k dozorovému orgánu v návrhu novely zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a politických hnutích (dále jen novela)

Česká republika se zavázala plnit mezinárodní standardy transparentnosti politických stran. Je členem Skupiny států proti korupci (GRECO), která ČR dlouhodobě tvrdě kritizuje pro zcela nedostatečnou regulaci v této oblasti. I v porovnání s okolními státy vychází ČR jednoznačně nejvíce pozadu.

Klíčovým parametrem je zajištění nezávislé kontroly. Tu uvedená novela navrhuje svěřit Úřadu pro dohled nad hospodařením politických stran a politických hnutí (dále jen Úřad). Rekonstrukce státu jeho zřízení podporuje, protože jde o nejefektivnější řešení.

Kontrolu nelze svěřit žádnému existujícímu úřadu.

Žádný vhodný nezávislý úřad v ČR totiž není. Protikorupční politika v ČR dlouhodobě trpí absencí potřebné institucionální infrastruktury.

NKÚ, často skloňovanému jako možné řešení, **není vhodné** kontrolu svěřit z těchto důvodů:

1. Může kontrolovat **pouze veřejné zdroje** (musela by se měnit Ústava). Existuje dokonce **negativní judikát Ústavního soudu** k tomu, aby NKÚ kontrolu stranického financování prováděl.
2. **Není vybaven sankčními pravomocemi**. Ty by musel ukládat jiný orgán, což výrazně zvyšuje riziko neefektivity, chybovosti a ovlivnitelnosti v rozhodování.
3. NKÚ také svěření této kontroly **striktně odmítá**.
4. Toto řešení by znamenalo změnu Ústavy a zásadní změnu zákona o NKÚ – je tedy z praktického hlediska maximálně komplikovaná.

Z dalších variant: finanční úřady jsou podřízené Ministerstvu financí, její zaměstnanci nemají dostatečnou ochranu, ani kapacity. Další skloňované úřady nemají s agendou dohledu nad hospodařením stran naprosto žádnou spojitost – ať už jde o ÚOHS, ÚOOÚ či jiné instituce.

Současná kontrola realizovaná Kontrolním výborem Sněmovny je pouze formální a nemůže být z povahy věci nezávislá. Zřízení Úřadu je pro ČR vzhledem ke kritické závažnosti problému nevhodnější řešení.

Jak by měl Úřad vypadat?

Musí jít o samostatný úřad vybavený odborníky, pravomocemi, kapacitami a nezávislým postavením. Jeho pravomoci by měly pokrývat standardní i proaktivní obsahovou kontrolu hospodaření stran a hnutí, řešení podnětů od veřejnosti i médií, udílení sankcí či poskytování metodické podpory stranám i kandidátům. Úřad by reportoval pravidelně o své činnosti a zveřejňoval své nálezy i výroční zprávy stran a hnutí. Rozpočet Úřadu by neměl přesáhnout 15 milionů Kč ročně, případně by se navýšil, pokud by se mu přidělila další protikorupční agenda, což doporučujeme (nabízí se střet zájmů či lobbying).

Pokud jde o složení úřadu, v tuto chvíli existují v návrhu novely **dvě varianty**. První navrhuje postavit **Úřad na kolegiálním principu** (obdobně NKÚ). Výhodou je obtížnější ovlivnitelnost, jde však o těžkopádnější, dražší a méně flexibilní variantu, kde jsou navíc dle aktuálního návrhu všichni kontroloři vč. předsedy Úřadu jmenováni politicky prezidentem republiky na návrh senátu. Druhá varianta předpokládá **Úřad štihlejší a flexibilnější, monokraticky postavený**. Výhodou je konkrétní odpovědnost, větší flexibilita, možnost předsedy Úřadu vybírat kontrolory nezávisle na politicích, kteří mají být kontrolováni, naopak nevýhodou je potenciálně snazší ovlivnitelnost tím, že odpovědnost leží na jediné osobě. Tu navrhuje senát a jmenuje prezident. Z našeho pohledu jsou obě varianty funkční. Každopádně je třeba stanovit velmi přísné požadavky na vedoucí činitele úřadu, o jejichž nezávislosti a nestrannosti nesmí být pochyb. Konkrétní nastavení by mělo projít odbornou diskuzí vč. meziresortního připomínkového řízení, do nějž Ministerstvo vnitra plánuje zaslat novelu s oběma variantami.

V zahraničí je nezávislá kontrola naprosto běžná.

Nezávislý dozorový orgán, který kontroluje financování politických stran, je v ostatních zemích zcela běžný. Existuje např. v Polsku, na Slovensku, ve Francii, ve Velké Británii, Portugalsku, Lotyšsku a dalších státech. Dokonce i na Ukrajině nyní navrhují zřízení nezávislého úřadu, který by měl na starosti protikorupční agendu vč. financování stran.